

Positiepaper ten behoeve van rondetafelgesprek vaste commissie voor Koninkrijksrelaties van de Tweede Kamer over duurzame ontwikkeling in het Koninkrijk, gericht op met name blok 1 “duurzame energievoorziening”, met aandacht voor de sociaal economische realiteit van het Caribische deel van het Nederlandse Koninkrijk.

Auteur: Jan H.J. Ebbing (TNO-Energie Transitie, voormalig directeur TNO-Caribbean 2011-2017).

Naar mijn mening zal Nederland nog langdurig, intensief en actief betrokken moeten blijven bij de verdere verduurzaming van de Caribische eilanden in het Koninkrijk. Ik zal dit trachten toe te lichten door kort in te gaan op de verduurzamingspotentie en -issues van de eilanden, waarbij ik ook probeer de verduurzamingsproblematiek in een sociaal economische, c.q. investeringscontext, te plaatsen.

Het is inmiddels genoegzaam bekend dat de zes eilanden binnen het Caribische deel van het Nederlandse Koninkrijk in potentie, in algemene zin, zeer geschikt zijn voor hoogwaardige opwekking van groene energie (denk aan zonne-, wind-, maar ook water gerelateerde energie, en andere). Wel zijn de benedenwindse eilanden (Aruba, Bonaire en Curaçao) daarvoor optimaler gepositioneerd dan de bovenwindse eilanden (St. Maarten, Saba en Eustatius), onder andere door het stabielere windregiem, grotere en vlakke landoppervlak en lagere kans op orkaanschade. Terwijl ook de schaalgrootte (qua inwoners, BNP en bruikbaar oppervlak) van met name Curaçao en Aruba, en in wat beperktere mate Bonaire, betere economische voorwaarden bieden.

Bij normale wind- en zon-condities wordt orde grootte 30 % van de benodigde energie op Curaçao duurzaam opgewekt, terwijl dat op Aruba een kleine 20 % is en op Bonaire ruim 20 %. Overigens gaat het bij de genoemde 3 Benedenwindse eilanden voor het overgrote deel om windenergie. Voor de Bovenwinden zijn de cijfers ordergrootte als volgt: circa 35 % op Saba, ruim 30 % op Eustatius en St Maarten nog erg beperkt (heb geen recente cijfers kunnen vinden), een en ander ook ten gevolge van de orkaanschade in 2017. Voor de Bovenwinden geldt dat de energie voornamelijk opgewekt wordt via zonnepanelen (privé-panelen op St Maarten). Waarschijnlijk mede in verband met risico's voor de operatie van windturbines in een gebied met een hoog orkaanrisico. In recente jaren zijn met name op Curaçao, Saba en Eustatius forse toenames duurzame energie productie gerealiseerd om te komen tot bovengenoemde cijfers. Overigens neemt de energieconsumptie op de eilanden jaarlijks nog steeds toe, waardoor zonder additionele investeringen de genoemde getallen weer snel gaan dalen ten opzichte van de totale energiebehoefte.

Los van de noodzaak om te investeren in de opwekking van hernieuwbare energie komen op de eilanden, waar inmiddels een aandeel van meer dan 20-30 % dagelijks fluctuerende decentrale duurzame energie is gerealiseerd, ook de grenzen van het stabiel houden van het elektriciteit netwerk in zicht. Zonder aanzienlijke investeringen in dure energie opslagsystemen (grote accu-systemen, omzetting naar waterstof of 'hydrostore' waterkrachtcentrales) is verdere groei niet realistisch. De laatst genoemde investeringen in opslagsystemen hebben echter een slechte 'return of investment' (kosten voornamelijk geld), daarmee zijn deze noodzakelijke oplossingen meestal alleen haalbaar binnen een volledig uitgewerkt totaalplaatje, met als concreet einddoel 80-100 % duurzaam.

Naast deze overwegingen gaat dan ook nog eens het slechte investeringsklimaat van de eilanden een belangrijke belemmerende rol spelen. Voor commerciële investeerders is investeren in deze veelal politiek en economisch instabiele regio erg risicovol, en dus zullen de beoogde winstmarges en zekerheidstellingen extreem hoog moeten zijn om een investering 'überhaupt' te overwegen.

Waarmee de 'next step' naar duurzaamheid niet eenvoudiger wordt. Zeker als er vanuit de Nederlandse optiek ook nog eens gestreefd wordt naar financiële zelfredzaamheid voor deze in het algemeen kleine woongemeenschappen, het gaat immers om eilanden met enkele duizenden, of enkele tienduizenden tot maximaal honderdveertig duizend inwoners. We hebben het in de Nederlandse context, ter vergelijking en begripsvorming, dan over twee kleine, twee middelgrote dorpen en twee steden in de orde grootte Zwolle. Woongemeenschappen die steeds gesitueerd zijn op een relatief klein geïsoleerd eiland, zonder back-up systemen voor wat betreft hun energie- en watervoorziening. Vergelijk dit met Nederland waar we in noodgevallen kunnen terugvallen op elektriciteitslevering vanuit onze buurlanden, of aanpalende nationale energiecentrales uit een ander deel van ons land.

Bij het bovenstaande wil ik ook aandacht vragen voor het gegeven dat deze eilanden, naast dure energie, ook te maken hebben met onder andere hoge kosten om een internationale (lucht)haven, een relatief breed overheidsapparaat, dure watervoorzieningen (zoetwater uit zeewater) en afvalverwerking (kleine schaal) en dure gezondheids- en voedselvoorzieningen in stand te houden. Probeert u zich maar eens voor te stellen wat het zou betekenen indien de stad Zwolle al deze zaken zelfstandig, zonder aanzienlijke (financiële) hulp van de rijksoverheid, in stand zou moeten houden.

In de literatuur circuleren getallen van 1 tot 10 miljoen inwoners die er nodig zouden zijn om een volledig zelfstandig/autonoom draaiend land te kunnen realiseren, tenzij er natuurlijk sprake is van atypisch / niet gewenst economisch verdienmodel, denk bijvoorbeeld aan een belastingparadijs (e.g. Monaco).

Dit alles overwegend lijkt het me duidelijk dat we de verdere verduurzaming van de eilanden niet aan hen zelf over kunnen laten. Niet qua financiering, maar zeker ook niet qua competenties om deze verduurzaming te realiseren. Nederland zal hierin een belangrijke ondersteunende rol moeten spelen, als risicodragend financier (dus niet alleen via subsidies met cofinanciering), maar ook als leverancier van kennis (we hebben het immers over veelal hoogwaardige innovatieve technologie) en management capaciteiten om deze veelal grote complexe projecten te realiseren. Zaken die veelal ontbreken op de eilanden. Hierbij zal ook rekening gehouden moeten worden met de vaak complexe lokale verhoudingen en belangen, die niet altijd constructief zijn om de lange termijn doelen efficiënt en effectief te realiseren. Wel bieden deze noodzakelijke en relatief dure ontwikkelingen ook een kans om de eilanden beter sociaal en economisch te positioneren in de Caribische context en binnen het Koninkrijk (verduurzaming als exportproduct, interessante vestigingsplaats, hoge mate van autonomie), terwijl Nederland waardevolle kennis en ervaring kan opdoen voor de energietransitie in Nederland zelf. Wij maken op dit moment in Nederland dezelfde fouten, en lopen tegen veelal dezelfde problemen op, als in het Caribisch deel van het koninkrijk, waar men al eerder begon aan de energie transitie en nog steeds voorop loopt (kijk naar het aandeel duurzame energie in de energiemix). Dit laatste uit persoonlijke overlevering, na 6 jaar werken aan de energie transitie in de Cariben en delen van Zuid-Amerika.